

Componist Merlijn Twaalfhoven over zijn project 'Kursk'

Kom er maar in, het is veilig

Met 'Kursk' maakte Merlijn Twaalfhoven een totaalkunstwerk over de ondergang van de gelijknamige Russische onderzeeër. Alle zintuigen worden bediend.

JOCHEM VALKENBURG

Kom maar naar mijn kantoor, daar praten we het rustigst", zei Merlijn Twaalfhoven toen ik hem belde voor een interviewafspraken. Een kantoor? Normale componisten ontvangen je toch in een bedompte werkkamer, met een verdekt opgestelde vleugel (lieft een oude Grotrian-Steinweg) waarop een stapel partituren ligt, een stuk van Bach als gezonde ochtendgymnastiek nonchalant opengeslagen op de lesse-naar?

Een componist in een kantoor. Het lijkt even ongerijmd als een dirigent in een disco, of een kok in een concertzaal. Toch zijn het precies zulke ongerijmdheden die het werk van Twaalfhoven kenmerken. Hij schrijft ook 'echte composities', zoals hij zijn puur instrumentale werken noemt, maar zijn belangrijkste en meest aansprekende projecten zijn toch de evenementen op locatie waarbij – liefst een hele nacht lang – muziek, dans, beeld, ruimte en gastronomie tot een totaalkunstwerk zijn geïntegreerd.

Das vereist nogal wat organisatie. De muren van Twaalfhovens kantoor aan het Amsterdamse Museumplein – tegenover het gebouw van Joop van den Ende – zijn behangen met whiteboards, schema's en plannings. Vier medewerksters zitten allerlei praktische zaken te regelen. Bellend als een manager („Perfect!“ „Fijn om te horen!“ „Dat wordt onze redding!“) legt de componist nog even snel de laatste hand aan een project dat eigenlijk gisteren af moest zijn.

Twaalfhoven (1976) richtte zijn eigen stichting op om zijn plannen uit te voeren, 'La Vie sur Terre'. Uit noodzaak, aldus de componist: „Mijn projecten zijn vaak zo specifiek dat ik niet met een willekeurige organisatie kan samenwerken. Een gewoon orkeststuk kan in principe door elk orkest ter wereld worden gerealiseerd, omdat alles daarbij volgens conventies verloopt. Maar als ik er ook kinderen en amateurmusici bij wil betrekken, omdat dat een bepaalde

klank geeft, of een kok en een masseur, is het een heel gedoe om dat bij een symfonieorkest voor elkaar te krijgen.

„Ik krijg geregeld opdrachten van gevestigde ensembles en orkesten. Als ik dan met ideeën kom waarin ik hun vastomlijnde plannen lek probeer te prikken, stuit ik vaak toch op weerstand. Dan denk ik: okay, dan maak ik voor jullie wel gewoon een mooi orkeststuk, en ga ik met mijn eigen stichting de rare dingen doen.”

Geblijnddoekt

Dat veel mensen niet gewend zijn aan wat hij ze voorschotellet, beseft Twaalfhoven maar al te goed. Op zijn *Nuit de Maroc*, enkele weken geleden in de Amsterdamse poptempel Paradiso, werd het publiek bij binnenkomst, na een hartelijke verwelkoming door acteurs, geblijnddoekt. Hierna werden onder influistering van zoete woordjes, de voeten van de argeloze bezoekers gewassen, waarna ze – nog steeds geblijnddoekt – in de grote zaal op zachte kussens en tapijten werden geïnstalleerd. Daar klonk traditionele Maghreb-muziek, gecombineerd met thema's van Twaalfhoven, uitgevoerd door Marokkaanse en Nederlandse musici, onder wie de componist zelf op altviool.

Voor al oudere luisteraars willen Twaalfhovens projecten nog wel eens achterhaald noemen. Zij hebben het allemaal al eens gezien tijdens de happenings en experimentele concerten van de jaren zestig en zeventig. John Cage ging Twaalfhoven op veel gebieden voor, bijvoorbeeld met het betrekken van toevallige omgevingsgeluiden bij een compositie. „Ja“, zegt Twaalfhoven, „dan zeggen ze: Ga jezelf nou maar eens richten op één ding waar je goed in wilt worden. En dan denk ik: die heeft er helemaal niets van begrepen.

„Dat ik viool speel, helpt me bij het componeren: ik weet hoe iets fysiek voelt in je handen; hoe klank werkt. Doordat ik ook componeer, weet ik hoe je een verhaal moet vertellen in muziek. Doordat ik dat verhaal kan vertellen, kan ik een beleving op een hoger plan brengen dan iemand die alleen maar de programmavolgorde bepaalt. Ik kan de programmaonderdelen met elkaar verwechten. Zo kun je het publiek echt iets

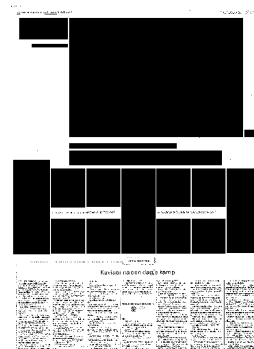
laten beleven. Als iemand dan zegt dat ik moet leren keuzes te maken, denk ik: opzouten! Je moet juist weten waardoor bepaalde onderdelen elkaar nodig hebben. Tegen een autofabrikant zeg je ook niet: 'Wat wil je nou: een stuur, wielen of een motor? Je moet leren keuzes te maken.' Het concept, het geheel moet duidelijk zijn. Zo voel ik dat.”

Torpedo

Sinds gisteren speelt op het *Over het IJ Festival* in Amsterdam-Noord Twaalfhovens nieuwe project *Kursk*, waarin het er een stuk minder lieflijk aan toegaat dan tijdens *La Nuit*. De Russische kernonderzeeër *Koersk* zank op 12 augustus 2000 onder nog altijd niet helemaal opgehelderde omstandigheden. Waarschijnlijk zorgde een exploderende torpedo ervoor dat het schip, met 118 bemanningsleden aan boord, nooit meer boven zou komen. Niemand overleefde de ramp, hoewel later bleek dat verschillende bemanningsleden nog enige tijd in leven zijn geweest. Zo vond men een briefje van kapitein-luitenant Dmitri Kolesnikov, die enkele uren na het ongeluk schreef: 'We kunnen er niet uit', en: 'Ik schrijf dit in het donker.' Een ander briefje: 'We voelen ons allemaal slecht. We verzwakken door de effecten van koolmonoxide die het gevolg is van de brand. De druk neemt toe. Als we naar buiten gaan, zullen we omkomen door de druk. We houden het nooit langer dan 24 uur vol.'

Als uitgangspunt gebruikte Twaalfhoven de *Koerskmonologen*, geschreven door onder anderen Caroline Ligthart, Hans Lebouille en de Oostenrijker Gustav Ernst. Acteurs spelen de opvarenden tijdens de laatste momenten van hun leven. De 'toeschouwers' maken in *Kursk* één voor één een dwaaltocht door het inwendige van een (echte) onderzeeër. De muziek helpt het publiek zich in de bemanningsleden te verplaatsen, die – doordat de zuurstof allengs schaarser wordt – steeds meer gaan hallucineren. „Ik heb er zelfs wat boeken over bijna-dood-ervaringen op nageslagen“, zegt Twaalfhoven.

Toch gaat de 'voorstelling' volgens

hem niet zozeer over het drama van de ramp of het sterven zelf, maar over de menselijke kant die je op het Journaal niet ziet: een bootsjongen van een jaar of twintig die niet kan geloven dat hij zal sterven zonder ooit echte liefde te hebben gekend, of een kapitein die zich plotseling realiseert dat hij veel te weinig tijd met zijn vrouw heeft doorgebracht. „Het gaat om het besef dat de belevenissen die je in het dagelijks leven vaak zo achteloos voorbij laat gaan, in feite vaak de mooiste momenten in het leven zijn. Dat moeten mensen meemaken. Niet van een afstand, via het intellect, maar direct, via een gedeeld gevoel.”

Om zijn publiek in die persoonlijke ervaring te laten delen moet hij het eerst voor zich winnen, zodat het zich niet afsluit: „*Kursk* wordt heel heftig. Maar alle monologen over groteske gebeurtenissen heb ik geschrapt. Ik zoek juist naar verfijning om het publiek erbij te betrekken – ‘Kom er maar in, het is veilig.’ Het is als met een achtbaan. Daar stap je ook alleen in als hij héél langzaam gaat of stilstaat. Je moet de mensen verleiden, ze meenemen – tik, tik, tik, langzaam steeds hoger. Als ze denken: ‘Wat gaat er gebeuren?’ is er al geen uitweg meer.

„Daarom probeer ik in composities vaak ook aangenaam te beginnen. Zo heb ik een keer een stuk gecomponeerd dat heel klassiek aanvangt, met vijf minuten muziek van Jan Pieterszoon Sweelinck. Pas als je aan die warme klank gewend bent, gaat het mis. Als de muziek dan ineens dissonant wordt, doet het écht pijn.”

Volgens Twaalfhoven wordt bij veel moderne muziek, en in de concertcultuur, de communicatie met de luisteraar verwaarloosd: „Bij ‘hoge kunst’ wordt het publiek vaak duidelijk buitengesloten, zodat niemand het kunstwerk kan verstoren, en de kunstenaar kan zeggen: ‘het is mijn werk, ik heb geen concessies gedaan.’ Dat is een soort machohouding, waar kunstenaars zich in thuis voelen, maar die slechts een klein deel van het publiek accepteert. Ik ben zelf wel een liefhebber van dat soort kunst, maar ik zie toch ook het gemis ervan: ze is vooral ‘indrukwekkend’ en er is geen communicatie. Ik wil dat de waarnemer niet slechts aanwezig mag zijn – zolang hij maar stiltzit en vooral niet hoest – maar zelf ook een onmisbare schakel is.”

Twaalfhoven zegt dat hij zich om die reden kwaad heeft gemaakt over de opening van het Muziekgebouw aan het IJ op 15 juni, met Jan van de Puttes gelegenheidscompositie *Ee jya nai ka ee jya nai ka éé jya nai ka*. „Die muziek wil pijn doen, confronteren en een aanklacht indienen tegen de esthetiek van het bloemetjesbehang. Maar bij die opening, toch een feest waar ook veel onervaren luisteraars aanwezig waren, kwam dat helemaal niet over. Ik vind dat de luisteraar het gevoel moet hebben dat hij welkom is. Ik voelde me op die opening, als maker van nieuwe muziek, totaal niet vertegenwoordigd. Het is prachtig dat de ‘hedendaagse’ muziek met het Mu-

ziekgebouw een eigen plaats heeft gekregen. Maar ik word wel boos op het moment dat aan de koningin of de staatssecretaris wordt verteld dat dát de stand van zaken in de moderne muziek is. Dan denk ik: Je hebt toch echt de boot gemist.”

‘Kursk’ speelt t/m 16 op het ‘Over het IJ Festival’ in Amsterdam-Noord (gratis overtocht met pontje richting NDSM). Geen voorstelling op maandag 11 juli. Inl. en res.: (020) 4922229 of www.overhetij.nl. Zie ook www.twaalfhoven.net en www.laviesurterre.nl.

Merlijn
Twaalfhoven foto
Leo van Velzen